

раса“, както я нарича Дьо Катрьофаж²⁵, която за кратко време развила висока цивилизация и изтънчена религия. Но старият шаманизъм с неговите амулети, екзорсизми, пушеци и звуци, повече или по-малко мелодични, или тъпани и омагьосани звънци, и с главното си верую, че всяко зло в този живот е дело на злите духове, бил вкоренен сред по-нисшите раси и с големи или по-малки изменения по-долните издънки на Кроманьонския ствол се придържали към неговите форми. И както ранното магьосничество, или почитането и умилюстивяването на злото, се застъпва на много места с по-модерния шаманизъм, така последният се застъпва с прекрасния култ към Природата на ранните индоевропейци, с величественния монотеизъм на семитите и с другите по-напреднали и находчиви форми на идеята за съзидателното начало. Всъщност и днес сред нас съществуват умове, на които шаманизмът и дори магьосничеството са дълбоко или вътрешно присъщи по природа, а съществуват и стотици милиони, които докато изповядват една по-висша и чиста доктрина, остават верни на неговите форми или основи с убеждението, че след като системата се назовава с различно име, тя не може да е същото онова нещо. Накрая, съществуват хора, които без каквато и да било логическа вяра в свръхестественото го изучават и обичат и се въодушевяват от него благодарение на безграничните му връзки с поезията, изкуството и всички легенди от детството или младостта. В своите разсъждения Хайне е бил ни повече, ни по-малко деист или монотеист, но всички блянове и привидения, феи и таласъми от Средновековието или от Талмуд са му били неизразимо скъпи и като безброй пращинки преминават през слънчевата светлина на неговата поезия и проза и често изпращат дълги лъчи, там където има решетки на прозореца – както онзи, на който светецът окачил плаща си. Вероятно или несъмнено шаманизмът (или онова, в което той по естествен път се е развил) ще влияе върху цялото човечество дотогава, докато науката,

---

²⁵ Жан-Луи Арман дьо Катрьофаж дьо Брео (1810–1892) – френски антрополог и натуралист – *б. пр.*